

KNIHA PAMĚTNÍ TOMŠE HRŮZY, ŽITELE VOJVODOFSKÉHO¹

Marek Jakoubek

Filozofická fakulta ZČU Plzeň

The Publication “Book of Memorials” by Tomeš Hrůza

Abstract: The publication presents a commented transliteration of the notes (“Book of Memorials”) written by Tomeš Hrůza, an inhabitant of Vojvodovo, a Czech village in Bulgaria. The notes cover many aspects of the history and the life of Vojvodovo Czech villagers; the main focus is, however, on the economic situation in the period of 1929–44. The edition is supplemented by informative commentaries and prefaced by a short introduction explaining the background of the manuscript in the context of the history of Vojvodovo and its former Czech inhabitants.

Keywords: Vojvodovo; Czech compatriots; Bulgaria; ego-documents; memoirs

Není tomu tak dávno, co bulharský etnolog Vladimír Penčev konstatoval absenci (memorátových) textů psaných českými (ex)obyvateli bulharské obce Vojvodovo (Penčev 2005, resp. 2009), přičemž nad uvedeným faktem vyjádřil oprávněný podiv. Stačilo ovšem několik málo let a ukázalo se, že spíše než o skutečnou absenci, jednalo se v daném případě víceméně především o jakýsi optický klam – texty, jejichž autory byli členové české vojvodovské komunity, totiž existovaly, jen nebyly badatelům ani širší veřejnosti známy. Rok po vydání Penčevovy studie se totiž texty (ex)Vojvodovčanů, členů někdejší lokální české komunity, začaly – otevřeně přiznávám, že především mým přičiněním – objevovat v odborném tisku v podobě komentovaných edic. Jako prv-

¹ Text je dílčím výstupem projektu č. P405/10/0471, podpořeného Grantovou agenturou České republiky.

ní byly zveřejněny *Pamětní vzpomínky Amálie Hrůzové*,² následovány v témže roce bezejmenným textem Lýdie Faboukové.³ Posléze byly publikovány dva texty Barbory (Barčiny) Čížkové (Jakoubek 2008, 2009a), přičemž edice dalších textů jsou v přípravě. Detailní komentář uvedených (jakož i dalších, dosud nezveřejněných) textů (ex)Vojvodovčanů v širokém kontextu „vojvodovské problematiky“ podávám jinde (Jakoubek 2009b), případné zájemce o danou tematiku tedy odkazují na odpovídající studii. Ačkoli bychom mohli důvodně tvrdit, že každý jeden text vytvořený členem (ex)vojvodovské české komunity je v řadě ohledů jedinečný a od všech ostatních odlišný, je také v rámci tohoto souboru možné postavit *Kňihu pamňetni* Tomše Hrůzy do kontrastu vůči všem ostatním textům, které jej tvoří; jedná se totiž o první a doposud též jediný známý text memoárového typu člena české vojvodovské komunity sepsaný ve Vojvodovu samotném. Jinak řečeno: text Tomše Hrůzy je výjimečný i mezi unikáty.

Zápisy jsou v sešitu, kam je T. Hrůza zaznamenával, soustředěny na dvou místech (blíže viz ediční poznámka), přičemž charakter obou sekcí se výrazně liší. První z nich, nacházející se na začátku sešitu, je věnována ekonomicko-hospodářské situaci – v Hrůzově dikci „drahotě“ – a sestává především ze seznamů konkrétních položek a jim odpovídajících cen v daném roce (tj. v letech 1929, 1932, 1934, 1936, 1941, 1942, 1943, 1944). Vzhledem k tomu, že počínaje druhým seznamem uvádí Hrůza v jeho předznamenání, že sleduje „Tojisti“, tj. ty samé položky, lze usuzovat, že jedním z hlavních cílů celého souboru těchto zápisů mělo být patrně sledování proměny „drahoty“ v průběhu let. Kromě seznamů samotných obsahuje tato část ještě kratší komentáře situace v daném roce připisované na okraj listů obsahujících seznamy a čtyři delší zápisy na samostatných stranách, opět věnované převážně cenové a obecně hospodářské situaci, tentokrát s odkazem na širší kontext (válka, silná zima, rozmach černého trhu). Ve druhé sekci zápisů, nalézající se na konci sešitu, jsou komentována nejrozmanitější témata ze života obyvatel Vojvodova, přičemž nejvíce zápisů se týká samotného Hrůzy a událostí spojených se členy jeho rodiny.

Co se týče časového rozpětí záznamů, nejstarší komentovaná událost spadá do roku 1910 (vojenská služba T. Hrůzy), jedná se však o zápis vzpomínkový, psaný až později. Jako nejpravděpodobnější rok, kdy Hrůza začal se zapisováním, se jeví rok 1929, k němuž se váže první seznam „drahoty“ (*Drahota Vroku 1929*). Poslední zápis vyhotovený Hrůzou se nachází na volném vloženém listě

---

2 Publikovány byly in Jakoubek – Nešpor – Hirt 2006: 103–111.

3 Tento text tvoří hlavní součást studie Jakoubek 2006: 11–18.

(viz ediční poznámka) a váže se k roku 1945. Na stejném listě se dále nalézají ještě zápisy k letům 1950 a 1952, týkající se úmrtí Tomše Hrůzy, respektive jeho dcery, jejich autorkou je ovšem již Hrůzova manželka Barka.

Při hledání odpovědi na otázku, proč se Tomeš Hrůza jako první z Vojvodčanů – a kam až naše znalosti sahají, také jako jediný ještě ve Vojvodovu – pustil do sepisování své „pamětní knihy“, jsme dnes odkázáni víceméně pouze na Hrůzovo dílo samotné. Konkrétní důvody, proč „pamětní kniha“ jako taková vznikla, respektive co jej k jejímu založení v podobě zvláštního sešitu vedlo, Hrůza neuvádí, přičemž předznamenáním celého díla prostřednictvím nadpisu na deskách, kde pouze značně lapidárně konstatuje, že se jedná o sešit (*tetratka*), nám žádné další indicie k zodpovězení uvedené otázky také neposkytuje. Podíváme-li se však optikou dané otázky na konkrétní zápisy, ukáže se, že v několika málo z nich autor své intence přeci jen zmiňuje. Nejexplicitnější a nejkonkrétnější je tato intence u záznamu „*V roku 1928. března 7. Bil zachraňen odboha*“, kde Hrůza vzkazuje svému synovi: „*Todlepsaňi si drž sine napamatku aš budeš ňekdistrej [někdy starej], topsal, tvuj, otec.*“ Cíl uchování zapisovaných informací pro další pokolení jeho potomků je kromě samotného zaměření odpovídajících záznamů patrný také z jiných Hrůzových konstatování, jako např. „*Tosem napsal napamatku naši rodiňe*“ (zápis „*List naši Céři Emi Neposlušni*“). Hrůzovo dílo ovšem poměrně úzké vymezení rodinné kroniky překračuje, a to nejen charakterem celé řady záznamů s jednoznačně obecnějším záběrem, ale i explicitním uvedením záměru vyhotovení určitých konkrétních záznamů, v nichž mimo jiné čteme: „*Topsal napamatku vaš přítel Tomeš Hrůza, Žitel Vojvodofski*“ (zápis „*Oslava Českejškoli Vevojvodově Roku 1939*“); že tento zápis Hrůza nesměřuje pouze svým potomkům (jak tomu bylo explicitně v předchozím zmiňovaném případě), je přitom zřejmé patrně již i jen z užití autorovy sebekategorizace „*váš přítel*“, naznačující, že okruh těch, jimž je zápis určen, není vymezen příbuzností s osobou pisatele, ale okruh přízně Hrůzy překračuje či je s ním mimoběžný. V naznačeném směru šel přitom Hrůza ještě dále v o tři roky mladším záznamu, ve kterém čteme: „*zapsalsem do moji knihi pamĚtni ktera mňe u pamto nastaro dobi [upamatovává na staré doby] a, i, si ji muže přečist kterise oto bude interesovat ňegdi počase nebo papir vidrži mnoho let*“ (zápis „*O dejtíi zvojvodovi spatki doheleni. Roce 1936*“). V tomto zápise – ze kterého jsme mj. převzali i pojmenování celého Hrůzova díla – se Hrůza jasně vyslovuje k tomu, že záznam (jakož i celá „pamětní kniha“?) je vedle toho, aby na zaznamenané události upamatovával jej samého, určen všem, kteří o něj někdy v budoucnu projeví zájem, přičemž je též zřejmé, že zápisy jsou

(na stránky sešitu) zaznamenávány zcela vědomě a cíleně právě proto, že v dané podobě „vydrží po mnoho let“; volba Hrůzova označení „kniha pamětní“ coby termínu emblematického a jeho vyzdvižení do názvu edice tedy, máme za to, sleduje původní intence autorovy.

Pokud jsme uvedli, že při hledání odpovědi na otázku, co Tomše Hrůzu k sepsání jeho „pamětní knihy“ vedlo, jsme odkázáni víceméně pouze na text samotný, třebaže ještě žijí Hrůzovi někdejší sousedé, a to jak Bulhaři, tak i Češi, důvod tohoto tvrzení je jednoduchý: o tom, že Hrůza „pamětní knihu“ (po období více než jedné dekády!) vede, vlastně nikdo nevěděl a její „objevení“ v roce 2008 vzbudilo v řadách žijících (ex)Vojvodovčanů, kteří Hrůzu osobně znali, nemalé překvapení. Podle vyprávění pamětníků byl totiž Tomeš Hrůza „takovej tichej, zavřenej“, „zagubenej“,⁴ „byl nemluva“, přičemž „nikdy nikam nechodil“ a v komunikaci s vojvodovskými sousedy jej obvykle zastupovala jeho žena Barka, o níž naopak (ex)Vojvodovčané říkají, že „ta i za něj“, respektive že „to byl metr, ta to vedla“. Vzhledem k těmto skutečnostem tedy nikdo z (ex)vojvodovčanů nejen netušil, ale také ani neočekával, že Tomeš Hrůza je autorem díla, jehož kopie si dnes – po více než padesáti letech od vystěhování z Vojvodova a bezmála osmi dekadách od doby, kdy Tomeš Hrůza vyhotovil první zápis – (ex)Vojvodovčané a jejich potomci se zájmem pořizují.

* * *

Text „pamětní knihy“ Tomše Hrůzy předkládáme čtenáři v poloze historického pramene. Využívání lidových záznamů jako historických pramenů má u nás poměrně dlouhou tradici, stejně jako jejich systematické zveřejňování v nejrůznějších podobách, ať již časopisecky či v různě profilovaných edicích,⁵ přičemž neabsentují ani danou problematiku reflektující odborné monografie.⁶ Jak ve své recentní studii *Kronikářské záznamy lidové provenience jako historický pramen*, jejíž úvodní partie podává jistý rekapitulační přehled zásadních momentů české diskuze k danému tématu, poznamenává Eduard Maur, byly rukopisné záznamy lidové provenience zpočátku „chápány hlavně nebo i výlučně jako důležitý zdroj informací pro lokální dějiny a pramen dokumentující způsob života lidu a jeho tradiční kulturu“ (Maur 2006: 78). Záhy však, již na přelomu 19. a 20. století, poukázal Josef Pekař na další dimenzi, vzhledem ke které je možné tyto

---

⁴ *Zaguben* – bulharsky *ztracený*, s kým nic není.

⁵ K patrně nejznámějším z nich patří *Paměti 1941* a *Skopec 1907–38*, resp. Jonášová-Hájková 2009.

⁶ Viz např. Slavík 1960; Kutnar 1982.

Domek ve Vojvodovu, ve kterém bydlel Tomeš Hrůza s rodinou (foto autor, 2008)

materiály využít, když jak na úrovni teoretické, tak i konkrétním rozbořem Dlaskových a Vavákových *Pamětí*⁷ ukázal, že „se o ně lze opřít při studiu myšlenkového světa venkovského obyvatelstva (pozdější historici by řekli mentality lidových vrstev, ti dnešní by mluvili spíše o představách – reprezentacích), jeho reakcí na dobové události a na vlastní situaci“ (Maur 2006: 78). V obou těchto polohách skýtají rukopisné záznamy Tomše Hrůzy velice bohatý materiál, jehož analýza (nejen) ve vytyčených intencích ovšem není a ani nemůže být předmětem této edice.⁸

⁷ Viz např. Pekař 1990a; 1990b.

⁸ Zajímavý rozbor Hrůzova textu ve vztahu k problematice příbuzenství a rodiny viz Budilová 2010: 185–187. Stran obecné analýzy příbuzenství a manželství u vojvodovských Čechů viz Budilová 2008.

Ediční poznámka

Originál textu se nalézá ve vlastnictví Anny Hrůzové (roz. Kopřivové), manželky Adolfa Hrůzy – syna autora textů Tomše Hrůzy a Barky Hrůzové. Sešit s textem přivezla z Vojvodova do Čech Barka Hrůzová poté, co se z Vojvodova po smrti svého manžela odstěhovala.

Text je psán rukou do sešitu velikosti 20,5 cm (šířka) × 33 cm (výška). Na deskách sešitu je velkými písmeny napsáno „TETRATKA“.⁹ Sešit má celkem 21 listů, přičemž lokace zápisů je následující: na začátku sešitu je 7 popsaných listů (v nich 3 prázdné strany, druhá, čtvrtá a šestá), následuje 17 stran zcela prázdných a na konci sešitu je opět 7 listů popsaných (v nich 3 prázdné strany, třetí, desátá a dvanáctá). Jednotlivé zápisy jsou uvozeny nadpisy vymezujícími, čeho se daný zápis týká. Ve vztahu k odpovídajícím stranám vypadá celková skladba díla takto:

Prvních 7 listů

- 1 strana: Drahota Vroku 1929, Bila
2. strana: prázdná
- 3 strana: Drahota Vroku 1932, Tojisti
4. strana: prázdná
5. strana: Drahota, Vroku 1934, Tojisti unor 6 ho
6. strana: prázdná
7. strana: Drahota Vroku 1936 Tojisti Leden 20 ho
8. strana: Vroce 1941 9 ho unora tadibilivojaci
9. strana: Drahota Vroce 1941, unora 9.
10. strana: I.¹⁰ Vroce 1942, Maje 17 teho
II. Silna zima tak, že pšenice vymrzli
11. strana: Drahota Vroce 1942 ... 8 Března Kopon
12. strana: Vroce 1943 Strašnadrachota valnuvala
13. strana: Vroce 1943 Posledňihomaje Drahota
14. strana: Vroce 1944 Strašna Drahota

---

⁹ *Tetradka* – bulharský sešit.

¹⁰ Obvykle je na každé straně jen jeden zápis, je-li zvláštních zápisů na straně více, značíme je římskými číslicemi.

Posledních 7 listů

- 1 strana: Přestěhovani vojvodovi Do Deli Ormansko
- 2. strana: I. O dejiti vojvodovi spatki doheleni Roce 1936
  - II. V roce 1935 i 1936 Června 7 ho
  - III. Vroce 1943, Bil naš dolfa vojak
- 3 strana: prázdná
- 4. strana: Tomeš V. Hrůza, Vroce 1910, sloužil
- 5. strana: Navrat, Sesolonu Dobulgarska
- 6. strana: Vroku 1928. března 7, Bil zachraněnodboha
- 7. strana: I. Vroku. 1936, 6 unora na začatku roku
  - II. V roce 1945, Devateho Ledna třeti neštěsti
- 8. strana: Vroce 1941. Bila srpska vojna z germaniji
- 9. strana: I. Přichod Dobulharska, Tomeš Hrůza
  - II. Vroce 1941 Sme si koupili mašinu šicí
- 10. strana: prázdná
- 11. strana: List naši Céři Emi neposlušni ... XI
- 12. strana: prázdná
- 13. strana: Oslava Českéjškoli Vevojvodově Roku 1939
- 14. strana: Rodni list Naši familiji

V sešitě jsou navíc vloženy tři volné listy velikosti A5 se zápisy obdobného charakteru a stylu jako v sešitě samotném. Kdo listy do sešitu vložil a kdy, není známo. Stejně jako u zápisů v sešitu jsou i zápisy na listech uvedeny nadpisem vymezujícím téma zápisu, jejich výčet je následující:

- 1. list:¹¹ Vroce 1928 7 ho. března
- 2. list Vroce 1945 9. Ledna
- 3. list. Ludvík T. Hruza Roku 1945

---

¹¹ Řazení listů je arbitrární, původní řazení je neznámé.

Technika přepisu

Přepis textu byl pořízen z xerokopie originálu,¹² která se nachází v archivu autora, a následně srovnán s originálem. Při přípravě edice *Kniha pamětní Tomše Hruzy, žitele Vojvodofského* jsme se inspirovali *Zásadami vydávání novověkých historických pramenů* I. Štovička a kolektivu (Štoviček 2002). Text je důsledně transliterován a zejména kvůli případnému lingvistickému rozboru textu nebyly opravovány gramatické a stylistické chyby ani ostatní různá jazyková specifika. Vzhledem k jejich množství však již není na lingvistické zvláštnosti textu upozorňováno v poznámkách; pouze na místech, kde by zjevný vliv bulharštiny znesnadňoval soudobému českému čtenáři porozumění, jsme připojili vysvětlující komentář.¹³ Další poznámky jsme k textu připojili též na místech, kde jsme se domnívali disponovat doplňující informací hodnou zveřejnění.

V případech, kdy se originální text odchyluje (z nejrozmanitějších příčin) od soudobného českého jazykového standardu natolik, že lze na straně čtenáře předpokládat potíže s porozuměním, vkládáme za odpovídající termín/y jejich verzi odpovídající dnešní češtině do hranaté závorky; v případech, kdy ohledně správného termínu panuje nejistota, připojujeme otazník. Obdobně postupujeme i v případě, kdy v textu určité slovo zjevně absentuje, přičemž jeho absence ztěžuje pochopení zápisu. Na místech, kdy se význam zapsaného slova/slov nepodařilo zjistit, na tuto skutečnost upozorňujeme v poznámce pod čarou. Podtržená místa v přepisu odpovídají podtržení provedenému v rukopise samotným autorem. Další nepísemné znaky (zejm. pomlčky a tečky) reprezentují odpovídající znaky rukopisu (s tím ovšem, že distinkce mezi čárkou a tečkou není v rukopisu ve všech případech zřejmá); význam jejich použití v originálu ovšem není jasný.

---

¹² Autorovi byla zaslána paní Annou Svobodovou v létě 2008.

¹³ Za pomoc v daném ohledu děkujeme Michaele Kuzmové.

PRVNÍCH 7 LISTŮ

Drahota Vroku 1929. – – Bila

1	Kofa. ¹⁴ kokorice.	100.	Levu.
1	Kofa. Pšeniče ---	100. i 10.	Levu.
1	Dekar, ¹⁵ zemňe, gladno ¹⁶	3000,	Levu.
1	Krava. Stala ...	3000.	Levu.
1	Kuň, Protředňi. ¹⁷	5000.	Levu.
1	Vofce, mlada ...	500.	Levu.
1	Jehňe. na. Ďordof den ¹⁸	200.	Levu.
1	Jeden. Vuz. novej	7000.	Levu.
1	Jedno. Kilo chleba --	8,	Levu.
1	Jedno, Vejce stalo --	2.	Levu.
1	Kilo, Votrubu. stlo	3,	Levi.
1	Par. trevicu. stalo...	500,	Levu.
1	Kilo. Sejra stalo ---	40.	Levu.
1	Kilo, cukr. špalički ¹⁹	30.	Levu.
1	Kilo. Vlni. neprani	70.	Levu.
1	Lucerna, nova stoji	80,	Levu.
1	Kilo, Sadla ---	50.	Levu.
1	Železnej. Pluch gligan ²⁰	1100,	Levu.

¹⁴ *Kofa* – bulharsky *kbelik*, lokálně používaná objemová měrka na obilí o objemu cca 15 kg vyráběná z použitých plechovek od petroleje.

¹⁵ 1 dekar = 10 arů = 1000 m³.

¹⁶ Místo, kde se nachází Vojvodovo a jeho okolí směrem k řece Ogosta, je nazýváno *Gladno pole* (Hladové pole); jednalo se tedy o cenu pozemku nacházejícího se na daném území, další místa, na nichž měli Vojvodovčané svá pole, byla např. „Jordanovo“ či „Suvat“.

¹⁷ Tj. „ani velkéj, ani malej“.

¹⁸ *Gergjovden* – svátek sv. Jirí (6. května).

¹⁹ Tj. kostky.

²⁰ *Gligan* – bulharsky *divočák*. Typ (dražšího) pluhu, který se – na rozdíl od pluhu „jednoduchého“ – na konci rádky pouze převrátil a bylo možno dál pokračovat v orbě. S „jednoduchým“ pluhem bylo třeba udělat otočku.

MATERIÁLY

1	Šatek, stál ----	50,	Levu.
1	Kilo, soli -----	5.	Levu.
1	Kilo, fazul, -----	5.	Levu.
1	Loza ²¹ . Desertní ²² ---	5.	Levu.
1	Kilo, masa, svinkeho	34.	Levu.
1	Kilo, vofči.. masa ..	25.	Levu.
1	Tele, na, 2 ňesice	400.	Levu.
1	Mašina, řezačka, stala –	2500	Levu.
1	Šici, mašina, stala, – – –	7000.	Levu.
1	Kosa, garantirka, ²³ – – –	100.	Levu.
1	Slepice, – – – – –	32.	Levu.
1	Husa -----	50	Levu.
1	Krmna, husa, stala	130	Levu.

Na levém okraji: Tadi bilo dost, aňi. ten nejchuči. nenařikal bilo dos peňez kriza nene
Na pravém okraji: bilo dobře sedlakovi o sedlačku tisi budeš spominat dlouho naten
(zbytek zalepen známkou) (1)

Drahota V roku 1932. Tojisti²⁴

1	Kofa. Kokorice. stala,	----- 25.	Levu.
1	Kofa. Pšeniče stala	----- 28.	Levu.
1	Dekar. zemňe stal	----- 1500.	Levu.
1	Krava. Ista. ²⁵ stala	----- 2000.	Levu,
1	Kuň. isti stal.	----- 2000.	Levu.

²¹ Loza – bulharsky *vinná réva*.

²² Desertna – bulharsky *dezertní*.

²³ Termín „garantirka“ se nepodařilo dohledat, jeho význam není znám.

²⁴ *To isti* = to samé, totéž, tj. tytéž položky, které byly uvedeny u posledního zápisu.

²⁵ Význam u řady položek opakujícího se termínu „ista/i“ není zcela jistý, nejpravděpodobněji se však jedná o výraz již výše uvedené snahy T. Hrůzy vytvořit srovnávací tabulku zboží a cen, přičemž prostřednictvím daného termínu T. Hrůza repetitivně sděluje, že se jedná o „tu samou“ položku – o (právě v poloze položky) „toho samého“ koně, vůz, cukr atd.

1	Vofce. ista stala	----- 200.	Levu.
1	Jehňe. isti	----- 100.	Levu,
1	Jeden. Vuz. isti	----- 5000.	Levu....
1	Jedno. kilochleba	5... -----	Levu,
1	Jedno vejce – stoji	1. -----	Lef,
1	Kilo, votrub stoji ...	1. -----	Lef.
1	Par střevícu stoji --	250. ---	Levu.
1	Kilo. Sejra stoji....	18. -----	Levu,
1	Kilo. cukru. stoji ---	22. -----	Levu,
1	Kilo. vlni. stoji ---	40. ---	Levu.
1	Jedna. nova lucerna	60.	Levu.
1	Jedno. Kilo sole. ----	3...	Levi
1	Kilo. Sadla .....,	18, ...	Levu.
1	Jeden. Pluch. gligan.	1000, --	Levu.
1	Šatek isti stal, –	35. ---	Levu.
1	Kilo fazul stoji ---	2 ---	Levu.
1	Loza desertna ...	2, ---	Levi
1	Kilo masa svinkeho	14. --	Levu.
1	Kilo vofči ---,,	8. ----	Levu.
1	Jedno tele 2mňesice.	200. --	Levu.
1	Mašina řezačka	2000, --	Levu
1	Šici mašina stoji	6000. --	Levu,
1	Kosa ista	65.	Levu,
1	Slepice	17. ---	Levu,
1	husa, ista --	30.	Levu
1	krna husa – stoji	60, –	Levu

Na levém okraji: Tadi se vidí jak natiskujou²⁶ sedlaci pracovní narod bida
Na pravém okraji: počítejte kofu kila dekar kravu koňe vofci i drubež. (2)

²⁶ *Natiskam – bulharsky utlačovat.*

Drahota V roku 1934. Tojisti unor 6. ho

1	kofa. kokorice. stala	10	Levu.
1	kofa. Pšeniče. Stala.	20.....	Levu.
1	Dekar. zemi stal....	1000.	Levu...
1	Krava, Prostřední, stala	150.....	Levu
1	Kuň. isti stoji zas	2000.....	Levu....
1	Vofce ista stala	150. – ...	Levu
1	H. jehňe, – , isti stalo	80.---	Levu,
1	novi. Vuz, isti, stoji	5000.....	Levu
1	kilo. Chleba, ...	5.....	Levu..
1	vejce. stoji..i.....	1.....	Lef
1	Kilo, votrub....	80. ...	Stotinek
1	Par střevicu stoji.....	250..	Levu
1	kilo sejra stoji --	15.....	Levu
1	kilo cukru stoji---	28.....	Levu. ---
1	kilo vlni stoji ...	30....	Levu ---
1	nova lucerna sotji	60....	Levu
1	kilo soli kamen. stoji	3.....	Levu. –
1	Kilo sadla stoji --	22....	Levu.
1	Pluch. stoji. stoji --	800.---	Levu
1	šasatek [šátek] jisti sotji	28...---	Levu
1	kilo fazul stoji	2.....	Levi
1	loza Desertní stoji ...	2...	Levi
1	kilo masa svincki.	28....	Levu
1	kilo ořčí – stari	8	Levu
1	tele na zabíř cucavi ²⁷	180....	Levu

²⁷ Cucavé – tj. zhruba po 3 týdnech odstavené, určené na porážku (za války byla taková praxe nezákonná – zabířet zvířata, byť takto mladá, bylo trestné, nicméně mnozí vojvodství Češi si v daném období právě tímto způsobem systematicky přivydělávali).

1	mašina řezačka ..	1800....	Levu
1	šici mašina stojí	6000.....	Levu
1	kosa ista stojí	50.....	Levu
1	slepice stojí	22.	Levu
1	husa stojí	40...	Levu
1	krmna husa stojí	50	Levu.

Na levém okraji: Tadi valno vala²⁸ kiriza vcelom světě bida sedlakum paňi dobře

Na pravém okraji: počt tejte kilo kofu Dekar kravu koňe i tak dale jaka směna (3)

Drahota V roku 1936. Tojisti Leden 20 ho

1	kofa Kokorice stala	22.	Levu.
1	kofa Pšenice stala	45.	Levu
1	Dekar zemi stal	1000	Levu
1	Krava prostředňi stala	1500	Levu
1	Kuň isti stojí	<u>2000.</u>	Levu
1	Vovce ista stojí	150.	Levu
1	Jehňe isti stojí	100	Levu
1	vuz novi isti	5000	Levu
1	Kilo chleba stojí	4	levi
1	Vejce stojí – – –	1	Lef
1	kilo votrub stojí	1 50 stotinki	-----
1	Parstvice [pár střevíců] stojí	250	Levu
1	Kilo sejra stojí	18.	Levu
1	Kilo cukru stojí	26.	Levu
1	Kilo vlni stojí	30	Levu
1	nova lucerna stojí	60	Levu

²⁸ Užití daného termínu (tj. *valnuvam* – viz dále zápis „V roce 1943 Strašnadrahota valnuvala“) není jasné, nemůže být ani vyloučeno, že se jedná o autorovu chybu, neboť *valnuvam* – bulharsky *vlnit*, *čerit*, přeneseně *bouřit se*, *jitřit se*; srov. ovšem bulharské *vărľuvam* – řádit, zuřit, běsnit.

1	Kilo soli Kamen stojí	3	Levu
1	Kilo sadla stojí	20	Levu
1	Pluch gligan stojí	1000-	Levu
1	Kilo fazul stojí	2	Levu
1	Loza Desert stojí	3	Levu
1	Kilo masa svinski	15	Levu
1	Kilo vovči maso stojí	10	Levu
1	tele cucavi na zabíti	200	Levu
1	mašina řezačka nova	150	Levu
1	mašina šici singer	6000	Levu
1	Kosa ista	65.	Levu
1	Slepice ista stojí	18	Levu
1	husa stojí	30.	Levu
1	krmna husa stojí	60	Levu
1	Prase cucavi stojí	90	Levu

Na levém okraji: Kriza²⁹ ešfe je no uš lide přivikli i tomu no zas je smjěna počítejte
Na pravém okraji: Naše proizvodstvo³⁰ je porad laciňeši no³¹ trgovski³² sistoji osven³³
 železo (4)

V roce 1941. 9 ho unora tadibilivojaci

Vostavali včeski škole unas tu 2 koňe 1 vojak tobila kartečna rota³⁴ bila jich plna ves
 krmili koňe. V buťovci³⁵ i vrahovi³⁶ strašnasila vojska zima bila tuha sňehu malo ledu
 dost velkej zor³⁷ sm`li [jsme měli] zavobuj [za obuj]³⁸ nebilo nanohi aňi opánki aňi

---

²⁹ Bulharizmus (*kriza* – bulharsky *krize*).

³⁰ *Proizvodstvo* – bulharsky *výroba*.

³¹ *No* – bulharsky *ale, avšak*.

³² *Třgovski* – bulharsky *obchodní* (zde patrně ve smyslu k dostání na trhu).

³³ *Osven* – bulharsky *kromě, mimo*.

³⁴ *Kartečna rota* = kulometná rota (z bulharského *kartečnica* – kulomet).

³⁵ Buťovce – termín českých obyvatel Vojvodova označující obec Bukjovci (dnešní město Mizija).

³⁶ Rahova – obec *Orjachovo* nacházející se 16 km od Vojvodova na břehu Dunaje.

³⁷ *Zor* – bulharsky *potíž, naléhavá potřeba*.

³⁸ *Obuj* – *obuv*; bulharizmus – *zor* se váže s předložkou *za* (*zor za...*), zde tedy: nouze o (*obuv*).

Drakota Vroku 1936. Tojiti Leden 20 no

Kućina čistoje	1.	kopa Kokošica solca	22.	Lesu.
	1.	kopa Poniča stala	48.	Lesu
	1	Dekar zemi stak	1000	Lesu
	1	Kraava protučini stala	1500	Lesu
	1	Kuñ isti stoji	2000.	Lesu
	1	Voce ista stoji	150.	Lesu
	1	jekna isti stoji	100	Lesu
	1	uva novi isti	5000	Lesu
	1	Kilo chleba stoji	4	Lesi
	1	vejce stoji - - -	1	Lesi
	1	kilo rotul stoji	150 stotiki	- - -
	1	Parst vice stoji	250	Lesu
	1	Kilo sijra stoji	18.	Lesu
	1	Kilo rukna stoji	26.	Lesu
	1	Kilo rukni stoji	30	Lesu
	1	nova lucerna stoji	60	Lesu
	1	Kilo soli kamen stoji	3	Lesi
	1	Kilo sača stoji	20	Lesu
	1	Pluch gligan stoji	1000 -	Lesu
	1	Kilo pazul stoji	2	Lesi
1	loza Desert stoji	3	Lesi	
1	Kilo masa svinški	15	Lesu	
1	Kilo rova maso stoji	10	Lesu	
1	tele aucari na xalriti	200	Lesu	
1	mašina čeručka nova	150	Lesu	
1	mašina šici singer	6000	Lesu	
1	Koroi ista	65.	Lesu.	
1	šlepie ista stoji	18	Lesu	
1	husa stoji	30.	Lesu	
1	krmna puša stoji	60	Lesu	
1	Drove aucari stoji	90	Lesu	

Kućina čistoje

Tegorški isti stoji osredem zleba
maše pava i xvalstora je porad la činejši no

gumeni³⁹ jenom svinski opanki za 50 levu, vidělani bivolski⁴⁰ 90 leva
 pjěknej kuň 10.000 deset tisíc leva
 pjekna krava 8000 levu strašná dražota toje noveho vrocce 1941. (5)

Dražota V roce 1941. unora 9.

1	Kofa.. Kokorice.	44.	Levu
1	Kofa.. Pšenice	68.	Levu
1	Dekar. zemi stel	3000.	Levu
1	Krava. prostředňi	4000.	Levu
1	Kuň. isti stoji	5000.	Levu
1	Vofce mlada stoji	600.	Levu
1	jehňe isti stoji	250.	Levu
1	Vuz Dnes stoji	7000.	Levu
1	Kilo chleba	5.	Levu
1	vejce Dnes	1,25	.....
1	votrubu Dnes	2,80.	.....
1	Par Střevice	400	Levu
1	Sejra. Kilo	38.	Levu
1	Kila cukr	27	Levu
1	Kilo vlni	60.	Levu
1	Kilo soli	3,80.	.....
1	Kilo sadla	48.	Levu
1	Pluch gligan	1.200	Levu
1	Kilo fazul	10.	Levu
1	Kilo masa svinski	28.	Levu
1	Kilo vofči	23.	Levu
1	mašina Singer.	9.500.	Levu

³⁹ Bulharizmus (*gumeni* – gumové).

⁴⁰ *Bivolski* – z buvolí kůže (*bivol* – bulharsky buvol).

1	Kosa sen išťvan	100.	Levu
1	slepice ista	30.	Levu
1	husa	60.	Levu
1	Prasatko cucavi Kilo	50	Levu
1	Kilo čočki	12.	Levu
1	Kilo železa navus [na vůz]	16.	Levu
1	metr platna osvort [oxford] ⁴¹	24.	Levu
1	metr skuna Kalpazan ⁴²	300.	Levu.
1	krmni prase pjekni	5000.	Levu.
1	Par opanku vidělani	90	Levu.

Na levém okraji: Každý rok si nese svo cenu bila malačivka Nepišukaždejrok (6)

V roce 1942. Maje 17. teho

sem prodal hřibata Dvouleti za 24 tisíc bespasu čisti, prostřední koňe stojeji 30... [30?] tisíc, pjjekníkoňe 50 tisíc

Krava prostřední 10. tisíc, 1 Koza 2.000

Jehněčí maso Kilo 60. levu

Na kalhoti cajch metr 3.30 leva

Kedni prosvatek 4000 Třisice

Jedno vejce 3. levi 1 slepice 1.20. levu.

Silna zima tak že pšeňice vimrzli

Kokorice v hombarach⁴³ zmrzli muselisme převoravat kokorici semeno zmrlo na Dimitra⁴⁴ přišlo a na Dordovden⁴⁵ vodešla sněhu dosita mrazi velki tak še i strani vomrzli lozi i biloto všeckošpatni slabi, peněz bilo dost no nič si nemoch koupit, ni tě velki.

⁴¹ *Oxford* – bavlněná látka, velice levná (také ale ne až tak kvalitní – „byla samej cucek“), současně ale poměrně trvanlivá.

⁴² *Kalpazan* – tkaná vlněná látka, ze které se na Vojvodově dělaly především mužské kalhoty či kabáty (*šuby*), popřípadě „bačkory“, které se podšily vepřovou kůží. Bulharky měly z kalpazanu typické *sukmany* (oděv na způsob pracovního pláště bez rukávů).

⁴³ *Chambar* – bulharsky *stodola*.

⁴⁴ Dimitrovden – 26. října.

⁴⁵ Tj. *Gergjovden* – svátek sv. Jiří (6. května).

Namašinu 60 levu, vopetrolinu smesi jenom povídali nebil ňikde Jedna košile 3.30 levu proneděli.

Nevim kam to stihne.⁴⁶ (7)

Drahota Vroce 1942..... 8. Března Kopon⁴⁷

1	Kokorice. kofa	60	Levu
1	Pšenice kofa	90	Levu.
1	Dekar. zem	4000.	Levu
1	Krava ista	6000.	Levu
1	Kuň isti	7000.	Levu
1	Vejce	3	Levi
1	jehňe isti	350...	Levu
1	novej vuz	10. 1000,	Levu
1	Chleba.	6.....	Levu
1	vofce mlada	1000....	Levu
1	Kilo votrubi	3.80.	Levi stotinki
1	Par střevícu	700 50.	Levu.
1	Kilo sejira	60.	Levu
1	Kilo cukru	30.	Levu
1	Kilo vlni	60.	Levu
1	Kilo soli	4. i 5.	Levi
1	Kilo sadla	60.	Levu.....
1	Pluch gligan	1500.	Levu.....
1	Kilo fazul	10	Levu.....
1	slepice	50.	Levu.....
1	husa	100.	Levu.....

⁴⁶ *Stigna* – dojit, dospět; tj.: nevím, kam to dospěje.

⁴⁷ *Kupon* – Bulharsky *kupón, potravinový lístek*; smysl užití daného výrazu na uvedeném místě není jasný.

	prasatka kilo	40.	Levu
1	metr platna	70.	Levu
1	metr sukna	350.	Levi
	Krmni živiteglo ¹⁵ masa	34	Levu.....
1	Par Opanki	80.	Levu
1	Par koňi pjekni	30.000	Levu
1	Arda ¹⁶ cigar škatulka	9.	Levu
1	Kilo vina doma	20. i 30	Levu
1	Kilo kořalki doma	80 i 120	Levu.
1	Kilo Dratu –	40	Levu.

Na levém okraji: kupuje na kopon jesi maš kopon tak dostaneš esi ne tak nič
Na pravém okraji druhého sloupce: počítejte kilo i kofu jak se prodava (8)

V roce 1943 Strašnádrahota valnuvala

řika se tomu černá borsá⁵⁰

Každý kdo potřeboval ňakou vječ tak jimusel dobře zaplatit tose neptalo zač no maš i daš moclidu bilo zavřenech zato tose nemuže vipsat cena protože jak kdonašel ajak bil nuznej tak se platilo moc vjecich se aňi nemhlo naji, střevíce podraški nebila ňijak nosili dřevení střevíce o bili 600 levu jedni muški šat pološivjot 5000 čistej šivjot⁵¹ nebil ňijak. Drvesina diš nemňel člověk kopon [kupón] tak aňi zapeňize nedostal nič i nachleba bil kopon. Diš sme šli domňesta tak sme museli mit torbu schlebem vemňestě ňijak nebil chleba no malej, toho bilo jenom 100 grama tomusel mit jeden člověk najeden den dost vic nedostal ňijak za čistej chleba se aňi nehovořil protože nebilo, sadlo, mejdlo cukr rejž sýr tose tak prodavalo jako [v] apatice.

⁴⁸ *Živo teglo* – bulharský živá váha.

⁴⁹ *Arda* – (dodnes existující) značka levných bulharských cigaret.

⁵⁰ *Černá borsá* – bulharský černý trh.

⁵¹ *Šivjot* – druh (kvalitní) látky; vlněná látka na pánské oblečení, zejm. kabáty a kalhoty (dříve).

V roce 1943 Posledníhomaje Drahoty

1	Kofa kokorice černá	borsa	200
	Pšenice 1 Kilo mouki	30 levu	
1	Košile muska	.....	600 levu
1	Kalhoti cajchovi ⁵² ušiti		800 levu
1	Pjekna krava mlada		2000 levu
1	Pjek nej Kuň		3000 levu
1	Kilo vina		34 levu
	Kilo Kořalki		1.20 levu
	Kilo masla		250 levu
	Kilo jehňeči masa		90 levu
	Kilo fazu		10 levu
	Kilo nič kaminek ⁵³		71 levu
	Prasat ko šest neděl	stalo	1.500 levu
	Jedno prase do 50 kil	stalo	8000 tisíc
	Jedna mašina vršáčka ⁵⁴ stara		5 sto tisíc
	Jedno vejce -- --	--- --- --- ---	4 levi

Na levém okraji: každerok jina Strašna drahoty no peněz dost (9)⁵²⁵³⁵⁴

⁵² *Cajch* – pevná bavlněná látka („silnější než *oxford*“); ve Vojvodovu se z ní šily především letní mužské kalhoty.

⁵³ *Nickamínek* (lidově v Čechách obvykle *modrý nickamínek*) = modrá skalice. Ve Vojvodovu se používala (v roztoku společně s vápnem) k postřiku vinohradu a také se do ní přes noc namáčely nově vyrobené opánky z vepřové kůže.

⁵⁴ *Vāršáčka* – bulharsky *mlátička*, stroj na mlácení obilí. Ve Vojvodovu měli (parní) *vršáčky* Supkovi, Karbulovi a Štrpkovi; při mlácení si jednotlivé rodiny mlátičky od majitele půjčovaly, přičemž systém byl takový, že každý patnáctý *tanaket* (plechová nádoba na obilí) náležel majiteli *vršáčky* (tento patnáctý *tanaket* se ve Vojvodovu označoval termínem *váma*).

V roce 1944 Strašna Drahota

1	Kofa Kokorice	černa borsa	1.50.
1	Pšenice ...	če borsa	3.50.
1	Par Opanku	če bo	3 00
1	Kilo Ťuspe ⁵⁵	če bo	10.
1	Kilo masla	če bo	500.
1	Kilo sadla	če bo	400
1	Kilo masa	če bo	100.
1	Kilo fazule	ne černa ----	12
1	Kalhoti	če borsa	1000
1	Prasatko cucavi	Kilo černa	400
1	Tele cucavi stalo		3000
1	Prostředňi stal Kuň		5.0.00
1	Kobili se prodavali	vkrušovici ⁵⁶ za	2.000
1	Krava prostředňi mlada		30.00
1	Vofce mlada stala	fisic	6000
1	Vejce ⁵⁷ -----	stalo	5 Levu

⁵⁵ *Ťuspe* (správně bulharsky *kjuspe* – z tureckého „küspe“) – slisované zbytky semínek slunečnice po vylisování. Závod lisující slunečnicová semínka (/ex/Vojvodovčané hrdě zdůrazňují, že v něm byly používány české stroje; srov. „Měli jsme fabriku v Buťovci na olej a stroje je byli z Československa“; Jakoubek 2008: 393) se nacházel v Miziji, prostředníka, který převzal od Vojvodovčanů semínka, hromadně je odvezl na vylisování a poté jim (poměrně k množství dodaných semínek) předal olej a *ťuspe*, dělal ve Vojvodovu Josef Filip zvaný Lišák. Jak závod, tak Filip svou práci prováděli za jistý podíl na jejím výsledku (tj. oleji). Nutno však dodat, že Vojvodovčané – jak sami říkají – „věřili sádlu“: olej používali pouze při přípravě koblih apod. a do salátů, jinak se smažilo na sádle. Z tohoto důvodu byla plocha, na níž se pěstovala slunečnice, poměrně malá – jen asi půl měřice (tj. 10 arů). *Ťuspe* samotné se pak používalo jako doplněk stravy pro krávy – ze slisovaného kola se kus odlomil, nechal se rozmocit ve kbelíku a smíchal se se šrotem; krávy měly tento pokrm neobyčejně rády a dobře po něm dojily. *Ťuspe* dále též využívali rybáři, kteří jej v místě, kde chytali ryby, vložené do ponožky s provázekem ponořili do vody – vůně pomalu se rozpouštějícího *ťuspe* pak k danému místu lákala ryby.

⁵⁶ Krušovica – nejbližší (a poměrně velká) obec směrem k Sofii, vzdálená od Vojvodova 1 km.; mj. sem chodily vojvodské děti do *progimnazia*.

⁵⁷ Každý večer obcházeli Vojvodovo *jajčari* (výkupci vajec), kteří vykupovali vajíčka, jež byla následně prostřednictvím zprostředkovatelské firmy určena na vývoz. Výkup vajec byl ve Vojvodově doplňkovým, ovšem nikterak prestižním, zdrojem obživy. Známymi vojvodovskými *jajčary* byli Józa Hrůza, Štěpán Hrůza a Petr Kňourků.

MATERIÁLY

1	Kilo cukru	černa borsá	1.50 L
1	Kilo sůl sole	ňe černa	5. Le
1	mejdlo	černa	300.
1	Dekar zemňe	-----	12.000
1	Vošatka --- stala		1,40
1	Varhani ⁵⁸ akordijon		13.0
1	Mašina ševňi ⁵⁹	Lada	24.00
1	Jehehňe 10 kil		2000
1	Koza skuzletem	----	físic 9000
1	Svinska kuže	na opanki	2.500
1	Balton ⁶⁰ stal	černa borsá	10.000
1	Loza Demijat ⁶¹		14. Levu
1	Kilo brabori		15. Levu
1	Kilo ñic Kaminek čena		3.50 Levu
1	Kilo arpažik ⁶² cibulka		25 Levu
1	cilindr ⁶³		15 Le

Na levém okraji: Černa borsá. i drvesina⁶⁴ i Dažba⁶⁵ nedase to vis[t]at (10)

---

⁵⁸ *Varhánky* – na Vojvodově byla tímto termínem nazývána tahací harmonika – akordeon.

⁵⁹ Bulharizmus (*ševna* – bulharsky *šicí*; *ševna mašina* = šicí stroj).

⁶⁰ *Balton* – dlouhý pánský kabát (dřívě).

⁶¹ Tyap vinné révy.

⁶² *Arpadžik* – bulharsky drobná cibulka k sázení.

⁶³ Tj. skleněný cylindr na petrolejovou lampu.

⁶⁴ *Drvesina* – druh umělé látky (dřívě).

⁶⁵ Bulharsky *dávka*, *příděl*.

POSLEDNÍCH 7 LISTŮ

Přestěhovanci zvojevodovi Do Deli Ormansko⁶⁶

V roku 1935 Naš vojvodofski se odstehovali do Deli ormanu selo⁶⁷ belinci asi 15 familijich ktežibili vedeni Robertem ševajdou i Karel Pitrem zakteri je dosavat dobře že tam mabejt moc urodni kraj dobrapuda...

No v roce 1936. Bilo zabraňino održavi [od državy⁶⁸] žadnej nesmňel prodavat tak senemohlo aňi koupit.

V roce 1935 i 1936 Června 7 ho

Litaval evroplan kteří mňel 3 perki⁶⁹ zpolše⁷⁰ bukurešt, Sofija i solon [Soluň] ti 4 sam každej den projel přez Vojvodovo mnel cestu nosival vojnu⁷¹ Poštu Tak řikali Aš se dovim vic. Ttak vam napisu vic tolik je dnes.

V roce 1943. Bil naš Dofa vojak.

Sloužil vrahovi V srbiji

Dofa ma unas 5000 fisic (1)

O dejiti zvojevodovi spatki doheleni. Roce 1936

Dědi Filipa i babi Dubna 26 ho vneděli rano ze špatnim rozloženi jeji z rodinou ktera ostala vevojvodově odjižděli spatki do rumunska dotech hor nahelenu kpozustali ceře Ana Vochocova no je jich srdcebilo rozervane žalem. projejich mozoli kteri nechali vojvodově i sinu Jozefa i Adolfi křije [kteří je?] obrali a spatki vislali holi tose stalo dnes 26 dubna zapsalsem do moji knihi pamňetni ktera mňe u pamto nastaro dobi [upamatomává na staré doby] a, i, si ji muže přečist kterise oto bude interesovat⁷² ňegdi počase

⁶⁶ *Deli Orman* (bulharsky *Ludogorie*) – oblast Bulharska hojně osídlená bulharskými Turky. Uvedený obecný název *Deli Orman* je užíván ve vztahu k turecké obci *Belenci* na Ispereichsku, kam v uvedeném roce odešla z důvodu nedostatku půdy část vojvodovských Čechů.

⁶⁷ *Selo* – bulharsky *vesnice*.

⁶⁸ *Država* – bulharsky *stát*.

⁶⁹ *Perka* – bulharsky *vrstle*.

⁷⁰ *Polša* – bulharsky *Polsko*.

⁷¹ Bulharizmus (*voenna* – bulharsky *vojenská*).

⁷² Bulharizmus (*interesavam* – bulharsky *zajímám se*).

nebo papír vidrži mnoho let, tak dnes 26. ho sem ho viprovodil na vojvodofskou spirku.⁷³ psal T.H. vevojvodově. (2)

Tomeš. V. Hrůza. V roce 1910. Sloužil.

Vevojsku, jak mladí, vojen. u mađaru [Mađarů?]. Kdeš mě, vzali, dooravic,⁷⁴ jako, leg-ruta [rekruta], Kde sem sloužil 6 mňesicu, potim, sem, bil, rekomandirovan⁷⁵ kpijane-rum.⁷⁶ Do. veršic kdesem. se učil 3. mňesice. jako pijoner. a pak sem jel. dosegeđina, tam, sem bil. 6. mňesicu, odtud sem zasej spatki do. oravice, tam sem bil, vistavojem, u, ađutanta,⁷⁷ polkoveho⁷⁸ kde sem, strivil, u plazi, rok, i otud, sembil rekomandirovan, dotenešvaru [do Temešváru], jako nemocen. došpitalu, kde sem prožil, 7 mňesicu, a zas spatki, do, oravice, kdesembil, zapsan o tamtaj, sem šel na kajzr,⁷⁹ a v nebo císar-skej, manebr [manévr], odtud sembil, uvolněn. V roce 1913 nazimu, kdesem přebil,⁸⁰ vesvateheleně. V roku, 1914 se přijel do bulharska, v máji 3 ho, kdesem, přežil, vevojvodově, jeden, rok, jako svobodni, no v roku, 1915, sem, se ožeňil, no nedlouho. V roce, 1915. se strhla evropejska valka, kdesem bil. take. odveden, no ne už jako austrinski⁸¹ Vojín, no, už jako, bulharski vojín, kde mňe Vzali. Do. rahovi, kdesem, bil jenom. 2. mňesice. A sem bil odehnani naproti. do makedonije, kdesem, přežil, celi jeden rok, no, dišsefronta protrhla, tak. sembili zajati jako plen,⁸² do armije,⁸³ francouski, do solonu [Soluně], kdesem strivil celich 14. mňesicu, jako zajatec, pod, francouskou, komandu,⁸⁴ e, vroplanskom depu,⁸⁵ kde sembil zbratrem, Petrem, kde onsložil kostí , jako vojín, on je zakopan od solonu, nazapad jako bulgar umřel. na išpanskou, tresku,⁸⁶ čili zimňici tak
Skončil svuj běch. (3)

---

⁷³ *Spirka* – bulharsky *zastávka*.

⁷⁴ *Oravice* – nejspíše rumunské město Oravita nacházející se nedaleko Svaté Heleny, v župě Karaš-Severin.

⁷⁵ Zde podle všeho *převelen*.

⁷⁶ *Pioner* – bulharsky *ženista*.

⁷⁷ *Adjutant* – vojenský pobočník, příruční důstojník (*dtto* i v bulharštině).

⁷⁸ *Polk* – bulharsky *pluk*.

⁷⁹ *Kaiser* – německy *císař*.

⁸⁰ Bulharizmus (*prebivavam* – bulharsky *pobývat*).

⁸¹ Bulharizmus (*austrijski* – bulharsky *rakouský*).

⁸² *Plen* – bulharsky *zajetí*.

⁸³ *Armija* – bulharsky *armáda*.

⁸⁴ Bulharizmus (*komanda* – bulharsky *rozkaz, povel; davam komada* = velet) , tj. pod francouzským velením.

⁸⁵ Tedy v hangáru.

⁸⁶ *Treska* – bulharsky *zimnice*; španělska treska – bulharsky *španělská chřipka*.

Návrat Sesolonu [ze Soluně] Dobulgarska

V roce 1919 mňesic prosinec 15 ho. sem přišel spatki Dovovodovi, kdesem. Bilzas. Uvolněn. Jako. bulharski vojín, tam, vam musimřici, že zas znovu a skraje, hospodařit. Kdesembil, nucen jítí na rahovskej, čiflik,⁸⁷ zas sem opustil, vojvodovo v roce 1921 sembil. Načifliku, no nebil semtam, dlouho. V roce 1922 sem stavel. vevojvodově staveňi, kerí mňe tenkrate stalo 18. fisic levu.⁸⁸ bulharskech tak to, šlo rok za rokem, strampotou, zlopotěňem [s lopotěním], kdesem, přežil, mnoho, lidi, i trampoti, no nesam no i z moji ženou, kteramňe, vždí potporovala tak jak. sesluši. Na. ženu. hospodařkou, která, přitej, vſeckej, praci. i. Trampotě, vichovala 4 Ďítka, tak jak. se sluši, na matku. kdenambili i oňi k pomoci, kde semese s ňima. i radovali i trapili. i moc starostě nam spusobili Dosita Neš virostli kpraci no vroce 1934 cera se vdala do ňitrapoli. Dolfa. Višel školu v. 1936 Červnu 7. ho. Bil 14 leti diš višel ze školi zdruheho klasu.⁸⁹ (4)

V roku 1928. března 7. Bil zachraňen odboha.

Diš bil jako. Ďítě, tak nam spad, dostudně. Studně, bila 10 metru hliboka no chraňen ě [zachráněný]. odboha ňic se mu nestalo studně bila Dole 1 metr kamen taraněna [taraněna?] nebil to špaš [špás]. Ani žert šťasne to vi padlo buch bil sňim. Todlepsaňi si drž sine napamatku aš budeš ňekdistrej [někdy starej], topsal, tvuj, otec. Tomeš Hrůza Vevojvodově. vbulgariji.

Spomeň na mladi leta ato ještě jako Dětenčí.⁹⁰

Nebilo, uš, více, pomoci. Natitozemi rožehnal se. stim to světem. Dne 14 ho Ledna, 10. ho, bilpřiveženej zvlakem, no vtruhle dovojvodóvi Kdebil, pochovanej, 14 ho 4 ho votpoledne tobilo jeho poslední vipro vozeňi.

Na levém okraji: Růdolf T. Hrůza. (5)

⁸⁷ Čiflik – bulharsky *statek*; v daném případě se jednalo o známý statek vlastněný zámožným Bulharem nacházející se nedaleko Orjachova, kde pracovali (také) příslušníci chudších vojvodovských rodin.

⁸⁸ Lev/a – bulharská měna.

⁸⁹ Bulharizmus (*klas* – bulharsky *třída*).

⁹⁰ Dané slovo vzniklo patrně zkomolením bulharského „detence“ – děti.

V roku 1934, 6. unora nazačatku roku

Rudabi postradal⁹¹ musel se jit líčit [léčit⁹²] Aždoplevni⁹³ bil pokousanej doruki levi od stekli čubi bil 9. leti. Bil z jého mamou tabude si číst napamatku. Dogdibudužit. Bil, školak, ve třetím odělení⁹⁴ míval velkej merak⁹⁵ napsi i semu otplatili. Toje uš druhaj jeho nešťastnej den. Toje druhi je ho premeždije⁹⁶ visvobozen. Odsmrťi jeho... ušbil i vestuňi [ve studňi] jako Jozef tej je zas vedenej doměsta plevna jako bil veden Jozef do egipta to jisti no aňi tam ho pan buch ne opustí na 28. unora přijel zdraf. i zjeho matkou. Bili na kvartiře,⁹⁷ u ňakeho ivanof, kazatel, mňelisedobře vezdravi se navratil.

V roce 1945. Devateho Ledna + třetí neštěstí. V roce 1944. 15. ho. Listopadu bil vza-
tej vojakem. Dokarlovi.⁹⁸ Jako mladej vojak. Příučení. plňit mini i bombi tamho potka-
lo to 3. neštěstí kteri se nedalo vihojit posledňi jeho neštěstí. Na 9 ho ledna, ve. 11.
hodin bil raňen vod bombi, kdebil. hned vodvezenej Do karlovi, bolnice,⁹⁹ kdebil hned.
Operiranej,¹⁰⁰ no vše bilo darmo. Nemilostna, smrt. Stahla ruku naňej a Nedala žadni
pomoce přesekla jeho vjěk 20 ročňi. Dne 11. ho zemřel V karlovski bolňici kde poručil
Bohu duši svsou,

Na levém okraji: Růdolf T. Hrůza. (6)

V roce 1941. Bila srbska vojna z germaniji¹⁰¹

Bili se Anglije zgermaniji. Dnes sem psal 13. ho Dubna ho řela cela evropa no nejvic

---

⁹¹ *Postradam* – bulharsky *trpět škodu*; (vzhledem ke skutečnosti, že bulharština nemá infinitiv, jsou slovesa v tomto jazyce uváděna konvenčně vždy v 1. osobě singuláru).

⁹² Na daném místě se nejedná o omyl či chybu; varianty *líčit* (tj. *léčit*), stejně jako *líky* (tj. *léky*), jsou jazykovými prvky typickými pro řeč vojvodovských Čechů.

⁹³ Tj. do města Plevna (obdobně jako v případě názvu Vojvodova obyvatelé této obce skloňovali Plevna jako jméno ženského rodu, proto „do Plevny“).

⁹⁴ *Osnovno učilište* (základní škola) se dělilo na 1–4 *otdelenie*, poté následovala *progimnazija*, která se dělila na 1–7 *klas*.

⁹⁵ *Merak* – bulharsky *náklonnost, záliba*.

⁹⁶ *Premeždije* – bulharsky *přestálé nebezpečí*.

⁹⁷ Bulharizmus: v podnájmě (*kvartira* – bulharsky *byt, resp. pronajatý byt*).

⁹⁸ Pravděpodobně míněno bulharské město Karlovo.

⁹⁹ *Bolnica* – bulharsky *nemocnice*.

¹⁰⁰ Bulharizmus (*operiram* – *operovat*).

¹⁰¹ *Germania* – bulharsky Německo.

Příchoď, Dobulharska, Tomše Hruží.

1914. Tomeš Hruza, Přišel do vojvodí v roku. Jako hoch, 25. leti, a mňel viznaňi Círky reformovaní evangelickí

Ro. 1915. Seženil Vevojvodovje, Zabarku Kňorkovu, Svobodna, 22. leta, a přijita skelení Trojici přístla, na ja, sem přišel sam, No v roku 1922. mesíc maj sme začal stavět naše tavení Dostavení lidonaximi ten istej rok 1922. Stalo tenkrát 18 tisícte teuplovina sime 8000. Po chudě vřicho bilo jedna s schůic 15in il chůg. Teško bilo naš stavěti neměl kdo načítat Imutni i strapani sami i xas sami No pamluch pomakal mac Vřika xata A přitom mesi i 18 dekara s rnič kopčili ti, kranfoti lida vřitab i lojčnaračrubin

V roce 1941.
Sme si kopčili močine šici za 6.200

postradala srbije¹⁰² grcije¹⁰³ i polša.¹⁰⁴ Proto že se protivili germancovi stas [státu?]. Bili germanci Bulgarsku vsolfji nejvic.

Příchod Dobulharska Tomše Hruží

Tomeš Hruza Přišel do vojvodí¹⁰⁵ v roku 1914. Jako hoch 25. leti a mňel viznaňi Círky reformovaní evangelickí¹⁰⁶. 1915. se ženil Vevojvodovje Zabarku Kňorkovu. Svobod-

¹⁰² Bulharsky Srbsko.

¹⁰³ Bulharsky Řecko.

¹⁰⁴ Bulharsky Polsko.

¹⁰⁵ Pro zajímavost možno uvést, že vojvodovšti Češi skloňovali (a skloňují) název dané obce, jako by se jednalo o ženský rod, tj. 1. pád Vojvodova, 2. p. Vojvodovy atp. (oficiální bulharské označení je rodu středního).

¹⁰⁶ K proměnám nekatolických konfesí na Sv. Heleně viz Nešpor – Hofnofová – Jakoubek 2000.

na, 22. leta, přijata zheleni. Zrodiči prišla, no ja sem prišel sam. vrku 1922. mesec maj sme začalstavet naše staveňi. Dostaveni bilo donazimi ten istej rok 1922. Stalo tenkrat 18 tisíc truplovina sina [?] 18000. Po chudě všecko bilo jedna je sekňic 1 siň bil chlíf. Těške bilo naš staveňi něměl kdo zatlačít. Smutni i strapeňi sami i zas sami. No panbuch pomahal moc Ďika zato. A přitom smesi i 18 Dekaru země koupili ti tranpoti, bída veštato [ve státě?] šlo jendozadruhím.

V roce 1941

Sme si koupili mašinu¹⁰⁷ šici za 6.200 (7)

List naší Céři Emi Neposlušni.....

V roku 1939 Listopadu 8. Dimitrov¹⁰⁸----- Opustila si rođinu i si našla Rođinu Druhou. Vňitrapoli¹⁰⁹ u černošu. uslováku. Našlasi ňejakého marci černoš 21. leti svobodní ona mňela 17. let. Diš se provdala černošovům Vodávalise na vojvodově 15. Listopadu. Oda-valje ňakejsi Bulhar marinof¹¹⁰ methodista. Hned, jak se vodali tak šli dosofije sloužit. Tosem napsal napamatku naši rođiňe, Vevojvodově. Psal Tomeš Hrůza.

Nalevém okraji:

Venec. Nakoleňe

Pristanala se¹¹¹ Vsofiji. (8)

Oslava Českejškoli Vevojvodově Roku 1939

Oslavá bila vevojvodově v Prosinci 2. veneděli. Mnělisme mocpěknej čas a moc to bilo veseli. Mnělisme mnoho hostu meziňimi Bil i pan ministr, maks¹¹² prokop bilo jmeno bilo moc panu sňim zesofjě [ze Sofie] zevšechstran. Jedli i pili, hostina bila velika v naši vesnici. Bil suchí podzim cesti bili suche sme chođili Povesňici zmuzikou, zbutovskou,

---

¹⁰⁷ Bulharizmus (*mašina* – bulharsky stroj).

¹⁰⁸ 8 listopadu = den sv. Dimitrije, Dimitrovden.

¹⁰⁹ Ňitrapole = Gorna Mitropolja, jedna ze tří slovenských plevenských obcí; vedle Brašljanice a Mrtvice (dnes Podem).

¹¹⁰ Vasil Marinov byl vojvodovským metodistickým kazatelem; podle řady dokladů opustil Vojvodovo v roce 1937, po příchodu Simona Popova, který jej na jeho postu vystřídal (V. Marinov následně odešel do města Loveč, kde naopak zaujal místo S. Popova). Není tedy jisté, jedná-li se tedy o tutěž osobu, či jinou.

¹¹¹ *Pristavam* – bulharsky *utěci k milému* (proti vůli rodičů).

¹¹² Správné jméno dané osoby zní Maxa, který byl v Bulharsku nikoli ministrem, ale vyslancem Čs. republiky.

kteřou Pojednãl učitel Prutki i alojz Horki tobili. Ti bili učitelove zčech. Bili tãdi 2 sokoli i 1 sokolkou. Topsal napamatku vaš přitel Tomeš Hrůza, Žitel¹¹³ Vojvodofski.

1. První Pan učitel česki bil Jan Findajzs¹¹⁴
2. Druhi Pan ----- Blahouš Prutki
3. Třeti Pan ----- Alojz Tichi
4. Karel Uchiřil
Ján Svoboda

Na levém okraji: Počet učitelu vevojvodově. (9)

Rodni list Naši familiji

Tomeš se Narodil V roku 1888. 15. Června.
 Barka¹¹⁵ se Narodila V roku 1891, 20. Listopadu.
 Ema¹¹⁶ se Narodila V roku 1917, 17. Zaří.
 Kačena¹¹⁷ se Narodila V roku 1920, 9. říjen.
 Adolf¹¹⁸ se Narodil V roku 1922, 10. června.
 Rudolf a Ludvík¹¹⁹ se v roku 1924. 27. Listopad.
 Toje Rodina Tomše Hruzi Vevojdo

Tomeš Hrůza Bil zrodini Venči Hrůzi ze svati heleni¹²⁰ rozen v roku 1888, Června 15. steho. Měněl bratři 3. Matěj, Tomeš Rudolf i Petr ten zahinul jako vojak Všloňe Vsloně Soloniko [V Soluni] V roku. 1919. abil star 23 leti kdiš zemřel. Sestri, Francka, Barka i marjána. Misme bili jedna rodina venči i franckí hruzovi. no ona se provdala za pavla Hrůzu. Strejčka vesvati heleně. no naš Otec zemřel V roku 1991¹²¹ naheleně. Asi 46 leti star te rok diš se začínala Vojvodova.¹²² On mněl 6. bratru i jednu sestru ta se provdala za Karbulu Jezef.

¹¹³ *Žitel* – bulharsky *obyvatel*.

¹¹⁴ Tj. Findeis.

¹¹⁵ Manželka T. Hrůzy.

¹¹⁶ Dcera T. Hrůzy.

¹¹⁷ Dcera T. Hrůzy.

¹¹⁸ Syn T. Hrůzy.

¹¹⁹ Synové T. Hrůzy.

¹²⁰ Svatá Helena (Sfanta Elena) v rumunském Banátu – jedna z českých obcí, odkud pocházejí čeští obyvatelé Vojvodova. K dějinám nekatolických obyvatel dané obce viz Nešpor – Hornofová – Jakoubek 1999–2001

¹²¹ Zřejmý omyl, má být 1901.

¹²² Autorovo skloňování je v otázce názvu obce nejednotné – důvodem je patrně fakt, že (ex)vojvodčané obvykle daný název skloňují, jako by se jednalo o ženský rod. Bulharsky se ovšem obec oficiálně jmenuje Vojvodovo, což je zřejmě příčinou uvedené nejednotnosti.

Stoho rodi mi pochazime otcuvrod. No matka bila zrodu žapskoveho zesrediště¹²³ pochazela no roděnbabila namoravě u horňiho klobouka. Onabila morafka no dobře se na učila česki tak že žadni nemoh říci že nejňi češka no dosavat žije vesvati heleňe. Doroku 1935 ježiva rok 36. žije (10)

3 VOLNÉ LISTY

I. V roce 1928. 7. ho. března.

První. jeho. nešťesti. bilo, že. Spadostudně, kdešho, panbuch chraňil, kdiš. bil. jako 4. leti. No chvala, bohu, ňic, semu nestalo. Ruka, hospoďinova, bilasňim. Kde, se, naše, zapomňelo.

V roku. 1934. 6. unora, kdeho Potkalo, Druhi, nešťesti, kdebil, Pokousanej, vodstekleho, psa Doleve, ruki, kdebil, poslan, Hned, zjeho, matkou, Doplevni. Kdese, líčil, 21 dních, i tam Bila, ruka, hospoďinova, Nad ňim, kdese, vratil, žije, Zdraf, zafšecker, to, dílo, Hospoďinu, nebo, on, se, staral zaňej,¹²⁴ Psal T.V. Hruza

II. Vroce 1945 9. Ledna

Vroce 1944. Bil, vzitej, zavojaka. Dokarlovi, jako mladej, vojak Kdese, učil, plňit, patroňi I mini, Tam přišla, našej. To 3 Nešťesti, 9, Ledna ve 10 hoďin

III. Ludvíka T. Hrůza Roku 1945

Topsal, Otecjeho, Diš, pochoval, kosti jeho, vevojvodově
Dne, 14. Ledna, rok. 1945.

A jeho otec poteškem naříkaňi i stonaňi 4 měsice stonal tešce zemřel 5 srpna V roku 1950.¹²⁵

---

¹²³ Z obce Velko Srediště v Srbsku.

¹²⁴ Bulharizmus (bulharské *griža* se se pojí s předložkou *za* – bulharsky by tedy bylo *e se grižal za nego*).

¹²⁵ Autorkou těchto a následujících řádek je Barka Hrůzová, výše v textu zmiňovaná manželka Tomše Hrůzy. Ta svého manžela přežila, přičemž po jeho smrti roku 1950 Vojvodovo opustila a přestěhovala se na jižní Moravu.

Amoje Zamilovana cera kerou nezapomenu dokužbužit ach moje cero cosme vopustila tak mlada a titvoje těžkosti budvidet dokuď budužit zemřela listopadu 19 Vroku 1952 ja nešťastna už sem 3 voprovodila alegdo me viprovodi jak řek muj muž dobri lide

Marek Jakoubek je sociální antropolog, absolvent Fakulty humanitních studií UK v Praze, doktorát z kulturologie (teorie kultury) získal na Filozofické fakultě UK v Praze. Přednáší na Fakultě filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Zabývá se hermeneutikou cikánských kultur a česko-(slovensko)-bulharskou krajanskou problematikou. Je autorem monografie *Romové – konec (ne) jednoho mýtu* (Praha 2004), řady antologií a množství dílčích studií věnovaných (nejen) uvedeným tématům. Žije s Lenkou Budilovou v Rudné u Prahy.

Autor u náhrobku Tomše Hrůzy ve Vojvodovu (foto L. Budilová, 2006)

Použitá literatura

- Budilová, Lenka. 2010. *Vojvodovo, česká vesnice v Bulharsku: příbuzenství, manželství a dům*. Disertační práce na Katedře antropologických a historických věd FF ZČU v Plzni (nepubl.).
- Budilová, Lenka. 2008. „Některé aspekty příbuzenství a sňatkových vzorců u ‚vojvodovských Čechů‘.“ *Český lid* 95, 2008, 2: 127–142.
- Ilčev, Stefan – Ivanova, Anna – Dimova, Angelina – Pavlova, Marija. 1998. *Rečnik na redki, ostareli i dialektni dumi v literaturata ni ot XIX i XX vek*. Sofie: Izdatel'ska kašta EMAS.
- Jakoubek, Marek. 2008. „Materiály k nejstarším dějinám Vojvodova, české obce v severozápadním Bulharsku.“ *Lidé města* 10, 2008, 1: 127–146.
- Jakoubek, Marek. 2008. „Dějiny Vojvodova očima jeho obyvatelky; Edice *Historyje rodu Čížkových a Karbulových* Barbory Čížkové.“ *Český lid* 95, 2008, 4: 383–399.

- Jakoubek, Marek. 2006. „Osud Vojvodovo.“ Pp. 9–20 in S. Jovova-Dimitrova – L. Majchřakova (eds.): *Po pětja kām poznanieto*. Sofia: Bohemia klub.
- Jakoubek, Marek. 2009a „Pohled z druhé strany historie (pamětní vzpomínky Barbory Čížkové).“ *Historie-Historica. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis* 16, 2009, 244: 365–276.
- Jakoubek Marek. 2009b. „Etnografie (nejen) textuální realizace (dvoj)identity vojvodovských Čechů.“ *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 1, 2009: 24–38 (část II. studie Penčev, Vladimír – Jakoubek, Marek. 2009. „Vojvodovské dublety.“ *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 1, 2009: 15–38).
- Jonášová-Hájková, Stanislava (ed.). 2009. *Paměti Františka Jana Vaváka, souseda a rychtáře milčického z let 1770–1816. Kniha VI-VII (1810–1816)*. K vydání připravil Martin Kučera. Praha: Karolinum.
- Maur, Eduard. 2006. „Kronikářské záznamy lidové provenience jako historický pramen.“ Pp. 76–97 in Š. Karlová – V. Lišková – J. Stočes (eds.): *Historická dílna I. Sborník příspěvků přednesených v roce 2006*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Mičev, Nikolaj. 2005. *Rečnik na imenata i statuta na naselenite mesta v Bālgarija 1878–2004*. Sofia: Izdatelska kāšta Petār Beron.
- Milev, A. – Nikolov, B. – Bratkov, J. 1978. *Rečnik na čuždite dumi v bālgarskija ezik (čtvřarto I dopneno izdanie s predgovor kām pāvřvoto izdanie ot akad. Vladimir Gerorgiev)*. Sofia: Izdatelstvo na nauka i izkustvo.
- Nešpor, Zdeněk, R. – Hornořovř, Martina – Jakoubek, Marek. 1999–2001. „Češtři nekatolici v rumunském Banātu. I.-III.“ *Lidě města* 2/1999: 66–88; 4/2000: 112 -141; 5/2001: 62–86.
- Paměti. 1941. *Paměti sedláka Josefa Dlaska*. Praha: Melantrich.
- Pekař, Josef. 1990a. „Paměti sedláka Josefa Dlaska.“ Pp. 365–375 in Josef Pekař: *O smyslu českých dějin*. Praha: Rozmluvy.
- Pekař, Josef. 1990b. „Paměti Františka Josefa Vaváka.“ Pp. 314–356 in Josef Pekař: *O smyslu českých dějin*. Praha: Rozmluvy.
- Penčev, Vladimír. 2005. „Po serpentinite na (sebe)(drugo)poznavaneto.“ Pp. 428–433 in *Problemi na balgarskija folklor 10*. Sofia: BAN.
- Penčev, Vladimír. 2009. „Po serpentínách seřepoznání a poznání toho druhého.“ *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 1, 2009: 16–22 (část I. textu Vladimír Penčev – Jakoubek, Marek /2009/ „Vojvodovské dublety“ *Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni* 1, 2009: 15–38).
- Skopec, Jindřich (ed.). 1907–38. *Paměti F. J. Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770–1816*. Praha: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna V. Kotřba.
- Slovník spisovného jazyka českého. 1989. *Slovník spisovného jazyka českého I.-VIII*. Praha: Academia.
- Šťovíček, Ivan a kol. 2002. *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti. Příprava vědeckých edic dokumentů ze 16. – 20. století pro potřeby historiografie*. Praha: Archivní zpráva MV ČR.